

KARTLEGGING AV RYNKEROSE *ROSA RUGOSA* I OPPLAND FYLKE – 2017

TILTAK MOT FREMMEDE ARTER

15. NOVEMBER. 2017

RAPPORT 2017:13

Utførende institusjon:

Dokkadeltaet Våtmarkssenter AS

Prosjektansvarlig:

Kristine Heistad

Prosjektmedarbeider:

Magnus Nygård

Oppdragsgiver:

Fylkesmannen i Oppland

Kontaktperson:

Alexandra Abrahamson

Referanse:

Heistad, K. 2017. Kartlegging av rynkerose (*Rosa rugosa*) i Oppland – 2017.
Dokkadeltaet Våtmarkssenter Rapport 2017-13

Sammendrag:

Dokkadeltaet Våtmarkssenter (DV) har kartlagt utbredelsen av den svartelistede arten rynkerose (*Rosa rugosa*) på oppdrag fra Fylkesmannen i Oppland. Rynkerose utgjør en trussel for konkurransesvake og truede arter, spesielt i strandenger, og sandedynemark. Vanntransport av nyper er trolig den viktigste naturlige spredningsveien for rynkerose. Hovedfokus for kartleggingen er derfor lagt til vann og vassdrag i nærheten av naturreservater i Oppland, i tillegg til strender langs Randsfjorden og Mjøsa. Alle forekomster er lagt inn i artsobservasjoner.

Del I av denne rapporten beskriver kort fakta om rynkerose og metoder for bekjempelse. Del II gir en oversikt over arbeidet utført i 2017 og aktuelle tiltak på utvalgte forekomster.

Emneord:

Rynkerose, Oppland, naturreservat, fremmede arter

Innhold

Innledning	4
Biologi og økologi	4
Trusselbilde	4
Metoder for kontroll og bekjempelse	5
Generelle tiltak.....	5
Mekanisk bekjempelse	5
Kjemisk bekjempelse	6
Kokende vanndamp	6
Del II – Metode og kartfesting av lokaliteter	7
Lågendeltaet og Mjøsa	7
Dokkadeltaet og Randsfjorden	8
Fåvang og Hundorp	8
Oppsummering og anbefalinger for videre arbeid	9
Dokkadeltaet ved stien langs Dokka/Etna vassdraget.....	9
Randsfjorden, Eidsand	10
Randsfjorden, Sæen	10
Randsfjorden, Røykenvika	11
Lågendeltaet, Lillehammer	11
Mjøsa, Gjøvik, langs Mjøspromenaden	12
Randsfjorden, Nordbytangen	12
Mjøsa, Gjøvik havn	13
Lillehammer Camping	13
Kilder	14
Vedlegg	15

Del I – Fakta om rynkerose og bekjempelsesmetoder

(Informasjon er hentet fra Handlingsplan mot Rynkerose, 2013)

Innledning

Rynkerose (*Rosa rugosa*) har sitt opphav i Øst-Asia, hvor den hovedsakelig vokser på sanddyner, grusstrender og grasmark nær kysten. Arten ble trolig innført til Norge som prydbusk i begynnelsen av 1900-tallet, og de første forvillede eksemplarene ble dokumentert rundt 1940. Den begynte å spre seg langs kysten, men er i dag forvillet i store deler av Norge og Nord-Europa. Spredningen av rynkerose langs kysten ser ut til å henge sammen med opphøret av bruken av strand- og dyneområder (etablerte dyner) til slått og beite. Dette har gitt rynkerosen gode vekstvilkår og de siste årene har den spredd seg til store deler av Norge (Direktoratet for naturforvaltning, 2013).

Biologi og økologi

Rynkerose er en meget hardfør art som kan vokse i både sand, grus, leir- og kalkholdig jord og våt torvjord. Planten tåler godt dekking med sand. Den er meget lyskrevende, og ikke i stand til å etablere seg i skygge, for eksempel under tette trekroner (Fremstad 1997). Rynkerose har en sterk evne til å spre seg. Den formerer seg både kjønnnet (med frø) og vegetativt (med rotskudd), og frøene kan overleve svært lenge i vann. Også rotdeler kan følge vannstrømmer og slå rot på nye steder. Dette kan forklare hvorfor rynkerosen sprer seg mye raskere langs kysten av Norge enn andre rosearter. Lokalt sprer rynkerose seg ved jordstengler. Fra en etablert plante kan jordstenglene vokse 5 – 7 m på ett år. Frøene kan også spres med fugler og dyr som spiser de kjøttfulle nypene.

Rynkerose har tvekjønnede blomster som bestøves av insekter. Hovedsakelig kryssbestøving, men selvbestøvning forekommer også. Rynkerose hører til gruppen av roser som er gjenblomstrende, noe som betyr at den blomstrer langt utover sommeren og høsten (Hansen 2002).

Figur 1: Rynkerose ved Nordbytangen utenfor Jevnaker, tett ved Randsfjorden. En slik forekomst utgjør en stor spredningsfare (Foto: Kristine Heistad, 2017)

Trusselbilde

Hovednaturlypene rynkerose vokser og gjør størst skade i er sanddynemark (VU) og strandeng (NT) (iht. NiN). Særlig i sanddynemark danner den store, sammenhengende bestander som truer natur- og friluftslivsverdier.

Rynkerosen er en «strukturendrer», noe som innebærer at den endrer økosystemet den er en del av, i den grad at det blir ulevelig for en del andre arter.

I Norge har mange av strand- og sandyneområdene tradisjonelt vært beitet eller slått. De seinere årene har skjøtselen vært mangelfull, noe som fører til oppsamling av organisk materiale i overflaten og økt nitrogentilgang som favoriserer høyproduktive og konkurransesterke arter. Dette medfører at vegetasjonen endrer seg og områdene gror igjen (Norderhaug m.fl. 1999). Der hevden er dårlig vil rynkerose danne tette og ugjennomtrengelige kratt og bladverk som skyggelegger undervegetasjonen helt. Rynkerose vokser tett og har brede blad med sterkt skyggende effekt. Dette medfører nedgang i mange lyskrevende arter.

Det er kjent at rynkerose kan krysse seg med stedegne slektninger som kanelrose (*Rosa majalis*) og dermed påvirke det stedegne genetiske materialet.

Metoder for kontroll og bekjempelse

Generelle tiltak

Håndtering av planteavfall og flytting av masse er meget viktige spredningsveier for skadelige fremmede organismer og sykdomsorganismer. Avfall fra hager, gartnerier, hagesentre og planteskoler, parker og andre skjøttede områder kan spre frø og plantedeler. Det samme gjelder transport og bruk av jordmasser i forbindelse med ulike inngrep og utbygginger.

Informasjon og opplæring av allmennheten om hvilken risiko fremmede arter kan medføre, er viktig for å forebygge risiko og for å skape forståelse og aksept for gjennomføring av tiltak for å begrense spredning av fremmede arter. Forskning, kartlegging og overvåking er en forutsetning for å ha tilstrekkelig kunnskap om naturlig forekommende og fremmede arter, hvor de befinner seg, hvordan de påvirker sine omgivelser og hvordan de kan bekjempes eller kontrolleres (Direktoratet for Naturforvaltning, 2013).

Mekanisk bekjempelse

Rynkerose regenerer kraftig som svar på nedkapping, beiting, slått, harving, brenning og annen forstyrrelse av jordsmonnet (Kollmann 2011).

Beiting eller slått er aktuelt på områder som har vært beite- eller slåttemark tidligere. Metoden kan brukes som forebygging mot etablering av rynkerose eller som vedlikehold etter andre tiltak. Beiting vil ikke utrydde rynkerosen helt, men vil kunne svekke dens livskraft og hindre spredning. I områder hvor det tidligere har vært beitet eller slått, kan gjenopptatt skjøtsel i tillegg bidra positivt for rødlistede arter knyttet til beite- eller slåttemark. Det er viktig at beiting ikke utføres i områder med ustabile

sanddyner, og det er også enkelte områder hvor beiting og slått ikke er praktisk mulig (Direktoratet for Naturforvaltning, 2013).

Oppgraving blir av noen kilder anbefalt som det mest effektive tiltaket for direkte bekjemping av rynkerose. Dette er imidlertid svært arbeidskrevende og dermed kostbart. Rynkerose svarer gjerne kraftig med nye skudd når jordsmonnet forstyrres (Kollmann, 2011). Det er derfor en fare for at graving kan forverre situasjonen hvis det ikke utføres riktig.

Nedkapping kan anvendes som metode alene eller i kombinasjon med sprøyting eller beiting. Nedkapping vil ikke utrydde rynkerose, men gjentatt kapping kan kontrollere den og hindre frøspredning. En kombinasjon med beiting i etterfølgende år er å foretrekke der det er mulig. Beitingen må skje tidlig om våren (beiting i hekketiden er ikke tilrådelig i fuglerike habitater (Direktoratet for Naturforvaltning, 2013).

Kjemisk bekjempelse

Bruk av kjemikalier er i utgangspunktet ikke ønskelig, verken innenfor eller utenfor verneområder. Bruk i et begrenset omfang, der andre metoder vurderes som uegnet eller utilstrekkelig, kan likevel aksepteres.

Kjemisk bekjempelse av planter kan gjennomføres med et bredtvirkende herbicid som glyfosat eller med et selektivt herbicid. Glyfosat har bred ugrasvirkning både på enfrøblada og tofrøblada arter. Fluroksypyr, det virksomme stoffet i preparatene med handelsnavn Starane eller Tomahawk, virker kun på tofrøblada planter og er i dag det eneste selektive middelet som er godkjent for bruk på udyrkede arealer. Preparatet sparer grasvegetasjonen, men kan ifølge Mattilsynet utgjøre en risiko for vannlevende organismer.

Kokende vanndamp

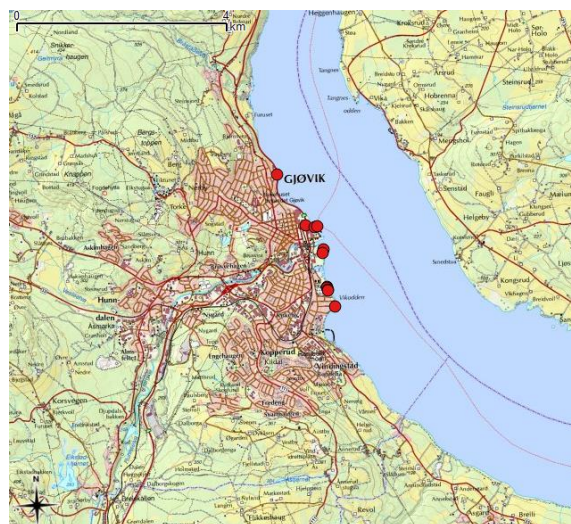
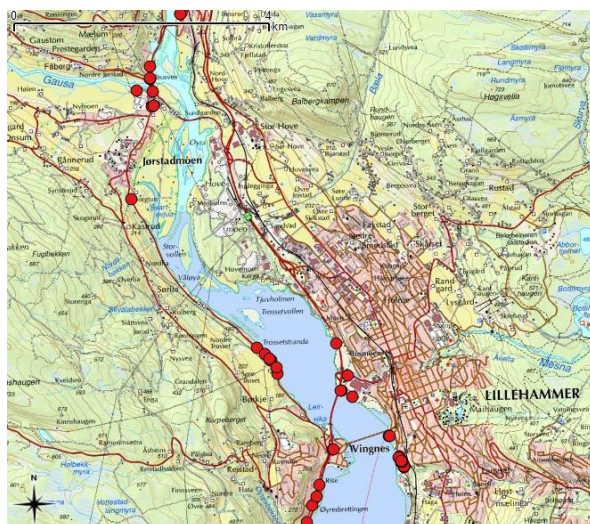
Dette er en relativt ny bekjempelsesmetode som har vist seg å ha god effekt. Det er lite sannsynlig at dette er egnet på eldre individer av rynkerose, men på unge skudd kan det ha effekt. Dette vites det imidlertid lite om, og metoden må prøves ut. Kokende vanndamp dreper alt som blir sprøytet, men til gjengjeld inneholder den ingen miljøskadelige stoffer, og kan benyttes nær vann og vassdrag.

Del II – Metode og kartfesting av lokaliteter

Det ble utført en prioritert kartlegging, hvor områder i nærheten av naturreservatene Lågendeltaet, Dokkadeltaet, Fåvang og Hundorp, samt strender langs Mjøsa og Randsfjorden ble prioritert (se vedlegg). Kartleggingen ble for det meste utført til fots, bortsett fra langs lengre veistrekninger, hvor det ble benyttet bil. Lokalitetene ble koordinatfestet, og fotografert. Forekomster i hager ble registrert, men ikke dokumentert nærmere. Alle funn ble lagt inn i Artskart.

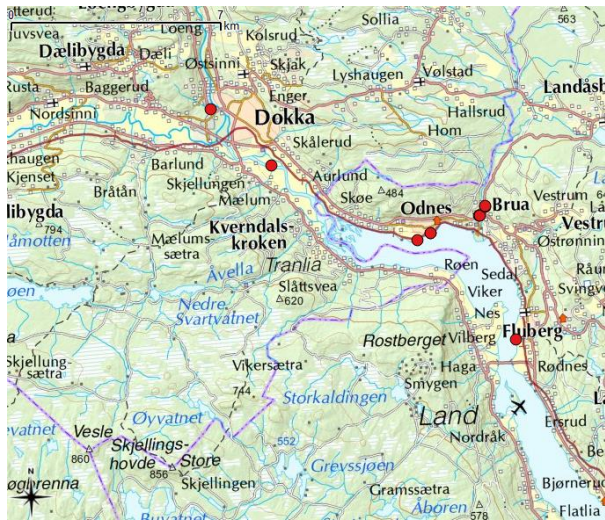
Lågendeltaet og Mjøsa

Det ble kartlagt langs Mjøsa, ved Gjøvik og Biristrand. Det ble også kartlagt i Lillehammer, langs bredden av Mjøsa, både nordover og sørover for sentrum. Nordover langs Lågendeltaet ble områdene Jørstadmoen og Fåberg kartlagt. Flere av forekomstene har potensiale til å utgjøre en stor spredningsfare.

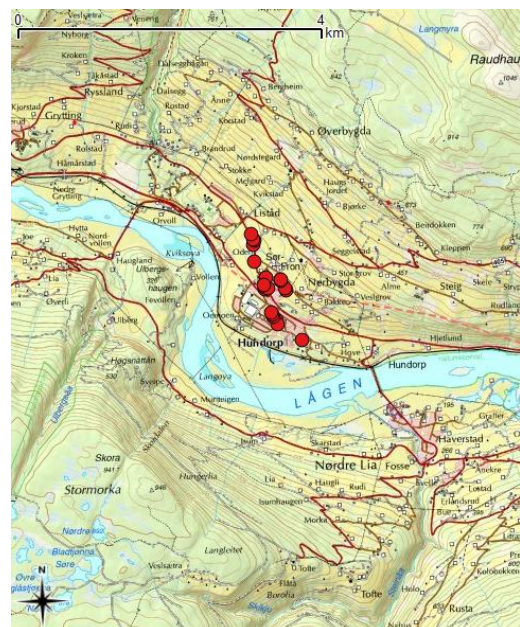
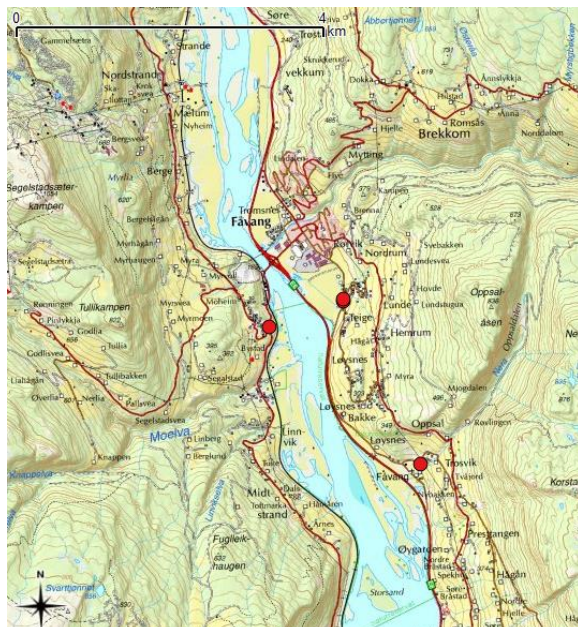
Dokkadeltaet og Randsfjorden

Området rundt Dokkadeltaet ble kartlagt, samt strender langs Randsfjorden. Flere av disse forekomstene bør prioriteres for bekjempelse i 2018, da de utgjør en stor spredningsfare.

Fåvang og Hundorp

Det ble kartlagt rynkerose rundt naturreservatene Fåvang og Hundorp, men her ble det ikke observert lokaliteter som utgjorde en stor trussel. De fleste er i eller i forbindelse med hager og parkanlegg.

Oppsummering og anbefalinger for videre arbeid

Generelt viste årets kartlegging at rynkerose utgjør størst trussel langs Randsfjorden og Mjøsa. Der ble det registrert flest forvillede forekomster i umiddelbar nærhet til vann. Av disse anbefales det at følgende lokaliteter bekjempes i 2018:

Dokkadeltaet ved stien langs Dokka/Etna vassdraget

Veipunkt nr.: 56

Koordinater: 559385 Ø, 6743413 N

Omfang: Ca. 5 m²

Lokalitetsbeskrivelse: Relativt stor forekomst ved Dokka/Etna. Ligger rett ved folkestien som går langs elva. Busken ligger i flomsonen, og utgjør stor spredningsfare. Forekomsten ligger også i umiddelbar nærhet til Dokkadeltaet naturreservat. Her er sprøyting ikke aktuelt, pga. nærhet til vassdrag. Anbefalt tiltak er derfor kutting og eventuelt oppgraving av røtter. Forekomsten må følges opp månedlig gjennom sesongen for å fjerne eventuelle nye skudd.

Figur 2: Rynkerose ved folkestien langs Dokka/Etna vassdraget (Foto: Kristine Heistad, 2017)

Randsfjorden, Eidsand

Veipunkt nr.: 105 og 106

Koordinater: 579189 Ø, 6706766 N

Omfang: Ca. 5 m²

Lokalitetsbeskrivelse: To delforekomster i umiddelbar nærhet til vann (Randsfjorden). En busk rett ved busstoppet og en nærmere stranda. Samme bekjempelsesmetode som ved forekomsten ved Dokka.9

Figur 3: En av to rynkerosebusker ved Eidsand, Randsfjorden (Foto: Kristine Heistad, 2017)

Figur 4: Den andre rynkerosebusken ved Eidsand (Foto: Kristine Heistad, 2017)

Randsfjorden, Sæen

Veipunkt nr.: 103

Koordinater: 561701 Ø, 6821324 N

Omfang: 1 m²

Lokalitetsbeskrivelse: Liten busk på badeplassen Sæen i Søndre Land. Bør kappes ned/graves opp og følges opp jevnlig gjennom sesongen.

Figur 5: Rynkerose på badeplassen Sæen ved Randsfjorden (Foto: Kristine Heistad, 2017)

Randsfjorden, Røykenvika

Veipunkt nr.: 107, 108 og 109

Koordinater: 580819 Ø, 6700431 N

Omfang: Nærmere 80 m² totalt

Lokalitetsbeskrivelse: Flere store forekomster i et bed, som er under relativt kontrollerte former. Ligger imidlertid rett ved vannkanten, og utgjør stor spredningsfare. Her bør det diskuteres med eier av området, for å høre om det finnes muligheter til å plante noe annet i bedene.

Figur 6: Store, plantede bukser med rynkerose rett ved vannkanten ved Røykenvika langs Randsfjorden (Foto: Kristine Heistad, 2017)

Lågendeltaet, Lillehammer

Veipunkt nr.: 57

Koordinater: 578656 Ø, 6775633 N

Omfang: 4 m²

Lokalitetsbeskrivelse: Stor busk rett ved vannkanten av Mjøsa. Bør fjernes i samarbeid med kommunen/grunneier. Nedkapping, og oppfølging gjennom sesongen.

Figur 7: Rynkerose på kaia i Lillehammer (Foto: Kristine Heistad, 2017)

Mjøsa, Gjøvik, langs Mjøspromenaden

Veipunkt nr.: 152

Koordinater: 592858 Ø, 6739927 N

Omfang: 5 m²

Lokalitetsbeskrivelse: Stor, eldre busk rett ved vannkanten av Mjøsa langs Mjøspromenaden ved Gjøvik. Nedkapping og eventuelt oppgraving. Det er nødvendig med oppfølging gjennom sesongen for å fjerne mye skudd.

Figur 8: Stor busk langs Mjøspromenaden ved Mjøsa (Foto: Kristine Heistad, 2017)

Randsfjorden, Nordbytangen

Veipunkt nr.: 113

Koordinater: 577010 Ø, 6679693 N

Omfang: 2 m²

Lokalitetsbeskrivelse: Mindre busk ved rekreasjonsområdet Norbytangen utenfor Jevnaker. Ligger i umiddelbar nærhet til vannkanten. Stor spredningsfare. Nedkapping og oppfølging.

Figur 9: Liten busk rett ved vannkanten ved Norbytangen, Randsfjorden (Foto: Kristine Heistad)

Mjøsa, Gjøvik havn

Veipunkt nr.: 139 og 140

Koordinater: 592478 Ø, 6741444 N

Omfang: Ca. 20 m² totalt

Lokalitetsbeskrivelse: Plantet i bed, men i umiddelbar nærhet til vannkanten og stor fare for spredning. Bør fjernes i samarbeid med kommunen.

Figur 10: Rynkerose på Gjøvik havn (Foto: Kristine Heistad, 2017)

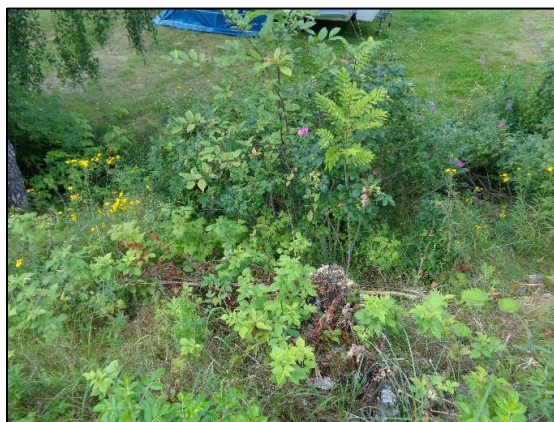
Lillehammer Camping

Veipunkt nr.: 61 -70

Koordinater: 578852 Ø, 6775215 N

Omfang: Over 30 m²

Lokalitetsbeskrivelse: Mellom Dampsagvegen og Lillehammer Camping vokser det mye rynkerose. Her er det ikke stor fare for spredning via vann, men forekomsten er i stor vegetativ spredning. Her kan kapping og sprøyting være aktuelle tiltak. Sprøyting med kokende vanndamp kan være aktuelt å forsøke, hovedsakelig på unge skudd.

Figur 11: Flere rynkerosebusker og spirer bak Lillehammer Camping (Foto: Kristine Heistad, 2017)

Kilder

Didriksen, R. 1999. *Hybenrosen - et problem i kystnære naturtyper*. Skoven 5: 237-239.

Direktoratet for naturforvaltning 2013. *Handlingsplan mot rynkerose Rosa rugosa*. Rapport 1-2013

Fremstad, E. 1997. *Fremmede planter i Norge. Rynkerose - Rosa rugosa*. Blyttia årg. nr 55 nr 3: 115-121.

Hansen, O.B. 2002. *Landskapsplanter II*. Lignoser i emnet PHG 212. Rosáceae-Poáceae. Institutt for plantefag. Norges Landbrukshøgskole 2002. 197 s.

Kollmann, J., Brink-Jensen, K., Frandsen, S. I. og Hansen, M.K. 2011. *Uprooting and Burial of Invasive Alien Plants: A new Tool in Coastal Restoration?* Restoration Ecology Vol. 19 Nr 3: 371-378.

Norderhaug, A. Austad, I., Hauge, L. og Kvamme, M. 1999. *Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker*. Landbruksforlaget. 252 s.

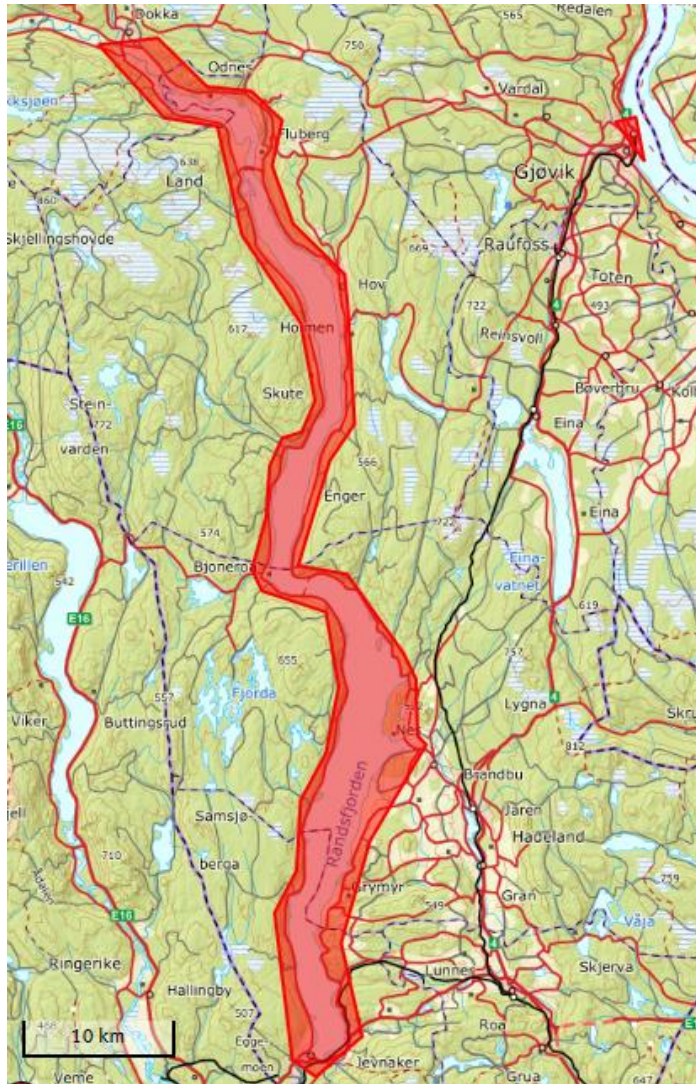
Vedlegg

Under følger tre kart som viser områdene som ble kartlagt i 2017. Omrissene er omtrentlige. Det ble gjort en overfladisk kartlegging rundt naturreservatene Dokkadeltaet, Lågendeltaet, Fåvang og Hundorp, med en grundigere kartlegging langs selve strandsonen, og på strender langs Randsfjorden.

Vedlegg 1 - Oversiktskart

Vedlegg 2 – Randsfjorden og Gjøvik

Vedlegg 3 – Lågendeltaet, Fåvang og Hundorp

Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS (DNV) ble etablert som et aksjeselskap i 2008 og eies av kommunene Nordre Land og Søndre Land. DNV tilbyr en rekke miljøfaglige tjenester og har opparbeidet betydelig kompetanse innenfor naturrestaurering, skjøtsel og naturtypekartlegging. Selskapet jobber for at naturmangfoldet ivaretas og brukes på en bærekraftig måte, og formidler dette gjennom nyskapende naturveiledning. Du finner oss ved Dokkadeltaet naturreservat. Våtmarkssenteret har rullerende utstillinger og er åpent for besøkende i sommermånedene.

Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS PB 135, 2882 DOKKA Tel: +47 46 80 64 23 E-mail: post@dokkadeltaet.no www.dokkadeltaet.no

